

Грушко А. А., бакалавр, Коваль О. М., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

АКТИВІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Стаття розглядає основні фактори та механізми активізації розвитку інноваційного підприємництва в умовах соціально-економічних трансформацій. Обговорюється вплив глобальних тенденцій на локальні економічні системи, а також пропонуються методи і інструменти для стимулювання інноваційної активності підприємств. Розглянуто значення гнучкості, адаптивності та креативності в сучасних умовах ринкової економіки, а також важливість співпраці між державою, науковою сферою та приватним сектором для досягнення сталого інноваційного росту.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, соціально-економічні трансформації, глобальні тенденції, стимулювання інновацій, ринкова економіка, гнучкість, адаптивність, креативність, державно-приватне партнерство, наукова сфера.

Hrushko A. A., Koval O. M.

Kyiv National University of Technologies and Design

ACTIVATION OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP UNDER THE CONDITIONS OF SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Abstract. The article examines the main factors and mechanisms for activating the development of innovative entrepreneurship in the context of socio-economic transformations. The impact of global trends on local economic systems is discussed, as well as methods and tools for stimulating the innovative activity of enterprises are proposed. The importance of flexibility, adaptability, and creativity in modern market economy conditions is considered, along with the significance of cooperation between the state, scientific sector, and private sector to achieve sustainable innovative growth.

Keywords: innovative entrepreneurship, socio-economic transformations, global trends, innovation stimulation, market economy, flexibility, adaptability, creativity, public-private partnership, scientific sector.

Вступ. Важливість активізації інноваційного підприємництва усвідомлюється будь-яким суб'єктом господарювання, адже саме нові інноваційні ідеї, рішення втілені у конкретний продукт спроможні забезпечувати конкурентні переваги. Проте, активному розвитку інноваційного підприємництва в Україні заважає низка чинників зовнішнього середовища, що позначається як на загальній кількості суб'єктів господарювання, які впроваджують інновації, так і на результативності їх інноваційної діяльності. Серед вагомих чинників, які стримують розвиток інноваційного підприємництва, насамперед, варто відзначити незначний попит з боку споживачів на інноваційну продукцію, недостатній обсяг фінансування науково-технічного розвитку національної економіки; обмеженість інструментів венчурного фінансування; недосконалість мотивації до активної інноваційної діяльності. Наявність підприємницької ініціативи суб'єктами господарювання, застосування дієвих інструментів стимулювання інноваційності, креативності та результативності інноваційної діяльності спроможні суттєво активізувати інноваційне підприємництво та в цілому ефективність інноваційного процесу. Світовий досвід доводить, що суттєвим аспектом активізації інноваційного підприємництва доцільно розглядати зближення між учасниками інноваційного процесу у напрямі посилення мотивації у створенні та

використанні інновацій. Реалізація такої взаємовигідної співпраці між учасниками дасть змогу прискорити технологічне оновлення підприємств, забезпечити відновлення промисловості та створення нових високотехнологічних виробництв на національному рівні.

Постановка завдання. У найбільш загальному розумінні під інноваційним підприємництвом є діяльність, яка орієнтована на застосування нових підходів, сировини, ідей, продукцію з метою задоволення попиту споживачів [1]. Інноваційне підприємництво охоплює всі стадії інноваційного циклі: від ініціації нової ідеї до отримання конкретних результатів від ринкового використання продукту.

Основними суб'єктами інноваційного підприємництва можуть бути будь-які підприємства та організації, які здійснюють інноваційну діяльність чи є інноваційно активними.

Інноваційній активності підприємств мають бути притаманні певні характеристики: високий рівень гнучкості, що дає змогу забезпечувати постійне оновлення продукції та витримувати конкуренцію; креативність, що дає змогу забезпечувати постійний потік нових ідей для принципово нових продукції та процесів; швидкість реагування на трансформацію у потребах споживачів; висока мотивація до інноваційної активності, самостійність у прийнятті рішень [2]. Для розробки дієвих заходів активізації інноваційного підприємництва, у першу чергу, доцільно зосередити увагу на виявленні сильних і слабких сторін розвитку інноваційного підприємництва, а також можливостей та загроз для його активізації в Україні [3]. У цьому сенсі важливою є оцінка існуючого рівня інноваційного процесу, його забезпеченість кадрами та фінансовими ресурсами, рівнем розвитку інноваційної інфраструктури, налагодженням інтеграційних відносин між основними учасниками інноваційного процесу, результативність інноваційної діяльності, наявність попиту на інноваційну продукції тощо.

Забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури. Основними завданнями даного блоку заходів є подолання бар'єрів, які стримують розвиток інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва: формування об'єктів інноваційної інфраструктури на місцевому рівні; створення мережі бізнес-інкубаторів, стратегічних центрів, технопарків, включаючи вищі навчальні заклади; формування баз даних інноваційних ідей, що мають бути доступними для підприємців та інших стейкхолдерів; надання консультаційної підтримки з захисту інтелектуальної власності, створення стартапів, консультування з питань процесу комерціалізації, маркетингу інновацій [4].

Нарощення обсягів інноваційної продукції та забезпечення експорту високотехнологічної продукції. Завдання цієї групи включають заходи, пов'язані з нарощенням виробництва інноваційної продукції та частки високотехнологічного експорту: моніторинг розвитку технологій і застосування прогнозування на макро- та мікрорівнях; визначення можливостей для виробництва технологій в Україні; активне запровадження трансферу технологій; розробка програм імпортозаміщення інноваційної продукції; стимулювання експорту високотехнологічної продукції.

Стимулювання попиту на інновації. Завдання цієї групи полягають у подоланні перешкод з боку урядових та відомчих структур при стимулюванні попиту на інновації: впровадження пільг для компаній, які виробляють інноваційну продукцію; запровадження стимулів для підприємств, які купують інноваційну продукцію; використання механізму державних закупівель на інноваційну продукцію; встановлення пільгових умов оподаткування та застосування преференцій для компаній, які виробляють інноваційну продукцію; використання компенсації витрат підприємцям,

починаючи з перших трьох років роботи бізнес-інкубатору (відповідно 60, 40 та 20%) [5].

Диференціація джерел фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності. У межах завдань даного блоку передбачається подолання бар'єрів, які спричиняють обмеження обсягів бюджетних витрат на науково-технічну діяльність та використання інновацій: розробка, удосконалення та реалізація нормативно-правового забезпечення функціонування венчурних фондів, інститутів спільного інвестування у сфері інновацій; консалтингове супроводження фандерайзингу, доступу до програм підтримки розвитку інноваційної діяльності, міжнародних грантових програм в інноваційній сфері; застосування механізму податкових канікул для суб'єктів інноваційного підприємництва; розширення переліку високотехнологічного критичного імпорту обладнання та технологій, без стягнення імпортного мита; державне гарантування та субсидування відсоткових платежів за кредитами, які видані під експортні контракти технологій та інноваційної продукції [6].

Формування системи підтримки розвитку інноваційного підприємництва на регіональному та місцевому рівнях. Завдання цієї групи орієнтовані на подолання перешкод результативності функціонування системи підтримки інноваційного підприємництва на регіональному та місцевому рівнях: надання фінансової, інформаційної, освітньої підтримки за рахунок коштів місцевих бюджетів на основі створення спеціальних фондів підтримки інноваційного підприємництва.

Формування сприятливого інституційного середовища для інноваційної діяльності. Ця група вміщує завдання, виконання яких долають перешкоди комплексного законодавчого забезпечення розвитку інноваційного підприємництва: розробка загальнонаціональної стратегії розвитку інноваційного підприємництва до 2030 р.; цифровізація адміністративного супроводження діяльності підприємств, зокрема широке використання технології «єдине вікно»; підвищення кваліфікації адміністративного персоналу шляхом проведення семінарів, тренінгів, навчальних курсів, круглих столів тощо; подолання психологічних бар'єрів; запровадження адміністративної відповідальності за затримку прийняття рішень щодо впровадження інновацій; залучення професіоналів на всіх етапах реалізації інноваційних проектів; створення єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері технологічних інновацій, включаючи дистанційне навчання; розробка мережі «інноваційної підприємницької діяльності» для формування бази контактів для встановлення нових контактів між підприємцями, експертами та вирішення їх проблем та налагодження дієвої співпраці в інноваційній сфері.

Результати дослідження. Про загальний стан інноваційної активності, що визначає перспективність реалізації інноваційних процесів та мотивацію до інноваційного підприємництва можна відслідкувати за оцінкою низки базових показників [7]. Такий аналіз основних показників дає змогу здійснити певні суттєві узагальнення щодо можливостей активізації інноваційного підприємництва в національній економіці. Незначним коливанням (близько 1–2%) характеризується динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств впродовж останніх 19 років. В середньому частка таких підприємств близько 16% від загальної кількості промислових підприємств. Аналогічна тенденція характерна для динаміки частки підприємств, які впроваджували інновації. В середньому коливання між щорічними показниками складає 2–3%. Разом з тим, в окремі періоди підприємства демонструють щорічне зростання (2010–2013 рр., 2014–2016 рр.) [8]. Однак, для частки інноваційно активних підприємств та для підприємств, які впроваджують інновації 2019 рік відзначився зменшенням майже на 2% порівняно з 2018 р. Зростанням практично удвічі

у 2019 р. порівняно з 2018 р. характеризується зміна частки обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції промислових підприємств. Але порівняно з показником 2010 р. спостерігається суттєве падіння (майже у 3 рази) [8]. За даними Державної служби статистики України, питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП за 2010–2019 рр. зазнала суттєвого зменшення (з 0,91% до 0,43%). Зменшилась також частка витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету 0,12% від ВВП у 2019 р. порівняно з 0,34% показника 2010 р. За 2010–2019 рр. суттєво скоротились видатки на освіту та науку [8]. Так, обсяг видатків на науку зменшився у 4 рази з 0,8% від ВВП до 0,2%, на освіту – з 6,4% до 4,3% від ВВП. Незважаючи на незначне коливання, скорочується також чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб). Так, впродовж 2010–2019 рр., таке скорочення склало 0,7%. Відносна стабільність характерна для динаміки витрат на інновації у% до загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) [8]. За період 2010–2019 рр. суттєве скорочення спостерігалось лише 2016–2018 рр. з 1,1% до 0,4%.

Позитивною характеристикою слід розглядати зростання показників міжнародної реєстрації об'єктів промислової власності. Так, у 2019 р. цей показник зріс до 657 одиниць порівняно з 484 од. 2010 року [8]. Разом з тим, скорочення зазнала кількість отриманих охоронних документів. Якщо у 2010 р. їх кількість налічувала 5,3 тис. одиниць, то у 2019 р. вже 3,85 тис. од [9].

Таким чином, підводячи підсумок щодо перспектив активізації інноваційного підприємництва можна виділити наступне: до сильних сторін щодо можливої активізації інноваційного підприємства можна віднести: наявність високого рівня кадрової складової наукового потенціалу, що характеризує здатність до генерування нових ідей; накопичений досвід успішної інноваційної діяльності, співпраці науки та бізнесу, про що свідчать основні показники інноваційної діяльності, чисельність інноваційно активних підприємств та підприємств в промисловості, які впроваджують інновації; слабкими сторонами для активізації інноваційного підприємництва слід виділити: недостатній обсяг фінансування науки та освіти, тенденції до зменшення практично за всіма результативними показниками інноваційної діяльності, що потребує швидкого запровадження заходів стримування їх подальшого розгортання у сфері інновацій; незначні за обсягом результативні показники щодо охоронних документів; можливості для активізації інноваційного підприємства: стимулювання впровадження інновацій на промислових підприємствах дасть змогу активізувати створення нових технологій та нової інноваційної продукції; підвищення ефективності використання наявного науково-дослідного та інноваційного потенціалу; диверсифікація джерел фінансування інноваційної діяльності за рахунок активного впровадження стартапів, поширення світового досвіду створення підприємницьких університетів, що сприятиме зближенню освіти з бізнесом; удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційного підприємництва шляхом заходів стимулювання попиту на інновації з боку бізнесу; підвищення загального рівня інноваційної культури бізнесу та розвиток інноваційного підприємництва за рахунок доступу до фінансових програм ЄС; серед основних загроз, на які варто реагувати доцільно виділити: фінансові та адміністративні бар'єри, що стримають розвиток інноваційного бізнесу; недостатній обсяг джерел фінансування інновацій внаслідок високих ставок за кредитами; недостатній розвиток інноваційної інфраструктури; складність підготовки та відбору кваліфікованих працівників для продукування інноваційних ідей; відсутність мотивації у молоді займатися інноваціями; недосконалість та складність процедур отримання охоронних документів щодо об'єктів

інтелектуальної власності [10]. Отже, систематизуючи результати, доцільно акцентувати увагу на необхідності реалізації наступних напрямів активізації інноваційного підприємництва в Україні.

Висновки. Інноваційне підприємництво є динамічною формою інноваційної діяльності, яка забезпечує неперервний потік інноваційних ідей та їх практичного втілення в конкретних інноваційних продуктах. Для активізації інноваційного підприємництва у найближчій перспективі доцільним вбачається здійснення ряду наступних заходів, завдання яких охоплюють такі основні напрями змін: чітке усвідомлення можливостей національної економіки для продукування інновацій, створення умов для впровадження нової продукції, підвищення рівня її конкурентоспроможності; забезпечення диверсифікації джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств задля зниження витрат придбання та використання інноваційної продукції; налагодження тісної та продуктивної взаємодії основних учасників інноваційного підприємництва.

Список використаної літератури

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь. За заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
2. Мельник О. С. Стан і проблеми розвитку інноваційного підприємництва й науково-технічної діяльності. *Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми*. О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка; НАН України, Ін-т економіки пром-сті; Класичний приватний ун-т. Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2014. 798 с.
3. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво в трансформаційній економіці України: монографія. Київ: КНЕУ, 2007. 248 с.
4. Лях О. В., Ляшенко В. І., Кузьменко Н. В. Концепція інституційної підтримки інклюзивного підприємництва на регіональному рівні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 212–232.
5. Івченкова О. Ю., Крикуненко К. М. Інноваційне підприємництво як складова стратегії розвитку економіки України. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 3(53). С. 141–146.
6. Хаустов В. К. Інноваційний вимір курсу України на євроінтеграцію. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 135–150.
7. Державна служба статистики України: вебсайт. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Статистика, звіти, плани. *Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності"* (Укрпатент): веб сайт. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/statistics>.
9. Денисюк В. А. Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт: проблеми і перспективи. *Вісник НАН України*. 2006. № 5. С. 39–53.
10. Лукашина М. В. Стратегічні напрями розвитку інноваційного підприємництва. *Економіка прогнозування*. 2009. № 8. С. 86–98.